

หลักการออมทรัพย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท Money Savings Principles in Theravada Buddhism

¹พระครูสุภาจารโสภิต (บุญยืน สุภาจาโร), ²ธรรมอริชฐาน พรบันดาลชัย

¹Phrakhru Supajarasopit (Boonyuen Subhācāro) ²Dhammaadhisthana Pornbandalchai

¹คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

²นักวิชาการอิสระ ²Independent Scholar

¹Corresponding Author Email: 6201101004@mcu.ac.th

Received October 6, 2023; Revised November 10, 2023; Accepted: December 15, 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักการออมทรัพย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท บทความนี้เป็นงานเชิงคุณภาพใช้การศึกษาเอกสาร ผลการศึกษาพบว่า การออมทรัพย์ทางสังคมถูกมองว่าผู้ที่ออมทรัพย์จะต้องมีคุณธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ การออมทรัพย์ดังกล่าวจึงถือว่าการออมที่สังคมยอมรับ อีกทั้งการออมนั้นต้องไม่ใช่เกิดจากการตระหนี่ แต่เป็นการออมเพื่อประโยชน์แก่ตนเองและสังคม ขณะที่ในพระพุทธศาสนาถือว่า การออมทรัพย์เป็นส่วนหนึ่งของการพิจารณาเรื่องเงินและการใช้เงิน ผู้มีหลักธรรมในการออมทรัพย์จึงเป็นผู้ปฏิบัติต่อทรัพย์ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ที่สำคัญกว่านั้นคือการจัดการทรัพย์ภายในเสียก่อน เพื่อยกย่องให้เกิดคุณค่าแก่ทรัพย์ภายนอก

คำสำคัญ ทรัพย์, การออมทรัพย์, พระพุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

This article aims to study the principles of money savings in Theravada Buddhism. This article employed the qualitative research methodology done by studying documents. It was found that socially money savings is considered that a person has moral standing. It is considered savings that are accepted by society. Moreover, a person is stingy because saving must be benefit for oneself and society together. In Buddhist view, it showed that money saving is a part of the consideration of money and spending. In this case, people have principles in saving money are the ones who treat their assets correctly and appropriately. More importantly, it is important to manage internal assets first to praise and create value for external assets.

Keyword: Money; Money Savings; Theravada Buddhism

บทนำ

กว่า 2,500 ปีมาแล้วที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงตรัสสอนเรื่องการใช้จ่ายทรัพย์ที่หามาได้เอาไว้ด้วยญาณปัญญาของพระองค์ ที่ทรงตระหนักถึงความสำคัญของการไม่ใช้จ่ายทรัพย์โดยประมาทพระองค์จึงทรงตรัสสอนศรัทธาสาธุชนพุทธบริษัทให้รู้จักการแบ่งทรัพย์ที่หามาได้ ทั้งนี้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเคยตรัสกับพระอานนทว่าเงินคืออสรพิษ นั้นมีความหมายในบริบทของพระภิกษุสาวกทั้งหลาย แต่ในส่วนที่เป็นคฤหัสถ์หรือผู้ครองเรือน เงินเป็นสิ่งจำเป็น ไม่ใช่แค่สำคัญ แต่จำเป็นสำหรับชีวิต ดังนั้นเมื่อมีเงินก็ควรรู้จักใช้เงินให้เกิดประโยชน์ในเบื้องต้นก็คือการทำให้ตนเองมีความสุขสบายในการดำเนินชีวิต (พระสัณญา พุทธญาณโณ (สร้อยสุวรรณ) และคณะ, (2563))

ข้อเท็จจริงดังกล่าวจะพบได้ถึงความจำเป็นในการที่พระพุทธเจ้าทรงมองเห็นข้อเกี่ยวกับการใช้ทรัพย์นั้นล้วนสัมพันธ์กับการใช้ชีวิต จนเป็นที่ของการอนุญาตว่า ภิกษุทั้งหลาย คนทั้งหลายที่ศรัทธาเลื่อมใสมอบเงินและทองไว้แก่กับปียการกกล่าววว่า ‘สิ่งใดควรแก่พระคุณเจ้าจงถวายสิ่งนั้นจากกับปียกณนี้’ มีอยู่ ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดควรจากกับปียกณนี้ เราอนุญาตให้ยินดีสิ่งนั้นได้ แต่เราไม่ได้กล่าวว่าภิกษุพึงยินดีและแสวงหาทองและเงินไม่ว่ากรณีใดๆ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 5 ข้อ 299 หน้า 128, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จากข้อมูลเบื้องต้นจึงสะท้อนให้เห็นการที่ทรัพย์เป็นองค์ประกอบต่อการดำเนินชีวิตภายในสังคม และยังเป็นรูปแบบของการใช้ทรัพย์ให้เกิดประโยชน์อีกทางหนึ่งด้วย ยิ่งในสังคมปัจจุบันได้มีการตรวจสอบคุณค่าของทรัพย์นั้นผ่านมุมมองพระพุทธศาสนาที่ไม่ได้ถือเอาแค่การใช้จ่ายเท่านั้น แต่เป็นการรู้จักการอดออม ดังข้อมูลของการที่พระภิกษุเป็นผู้เสนอให้มีการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ก็เป็นวิธีการใช้หลักธรรมมาช่วยในการสั่งสมเงินที่ช่วยให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตและสร้างความยั่งยืนต่อสังคม (พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี (เหมประไพ), 2561)

ในวิธีการดังกล่าวนี้จึงนำไปสู่การนำเสนอรูปแบบการรู้จักเก็บรักษาทรัพย์ที่หาได้อย่างเหมาะสม (อารักขสัมปทา) หรือ “เก็บเป็น” ดังพระสูตรที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับอนาถปิณฑิกเศรษฐีคหบดี ในตอนหนึ่งของปตตกัมมสูตรว่าอริยสาวกยอมป้องกันอันตรายที่เกิดจากไฟ น้ำ พระราชา โจร คนที่ไม่ชอบกัน หรือจากทายาทด้วยโรคทรัพย์ ทำตนให้ปลอดภัยที่อริยสาวกนั้นถึงแล้ว ถึงโดยสมควรใช้สอยตามเหตุ นั้น เพื่อเป็นแนวทางรู้จักเก็บรักษาทรัพย์ให้เป็น หากเราให้ความสำคัญเรื่องการออมทรัพย์ออมเงิน ฝึกให้เกิดเป็นอุปนิสัย ก็ว่าถือเป็นสิ่งที่ดี การดำเนินชีวิตในปัจจุบันก็จะไม่เกิดปัญหา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 2 ข้อ 61 หน้า 353, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) อีกทั้งยังเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนได้ถูกต้องและเหมาะสมตามหลักสมชีวิตาคือการเป็นอยู่อย่างพอเพียง

ด้วยหลักการดังกล่าวมานี้ บทความนี้จึงเป็นการนำเสนอข้อเสนอทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับแนวทางการออมทรัพย์ตั้งแต่หลักการ การประยุกต์ใช้หลักธรรมในการหาทรัพย์และรักษาทรัพย์ไว้ อีกทั้งยังเป็นวิธีการบริหารและใช้จ่ายทรัพย์อย่างถูกต้อง อันสอดคล้องกับการพัฒนาตนเองด้วยการใช้วัตถุเป็นรากฐานในการสร้างหลักธรรมให้เกิดขึ้นตามความเหมาะสมกับการดำเนินชีวิตต่อไป

หลักการออมทรัพย์(เงิน)ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

การกล่าวถึงหลักการออมในพระพุทธศาสนาเถรวาทเริ่มจากการเข้าใจบทบริบทของความหมายเรื่องการออมและการจัดการทรัพย์ ดังนี้

1. ความหมายของทรัพย์ (เงิน) ทรัพย์ที่เป็นเงินนั้นได้ถูกกล่าวถึงในแง่ของการพัฒนาเชิงคุณค่าของคำว่าทรัพย์นั้น ดังนี้

1.1 ความหมายของ “ทรัพย์ และ ทรัพย์สิน” ในทางกฎหมาย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติความหมายของคำว่า “ทรัพย์” ไว้ในมาตรา 137 ว่าหมายถึง “วัตถุมีรูปร่าง” และได้บัญญัติความหมายของคำว่า “ทรัพย์สิน” ไว้ในมาตรา 138 ว่า “ทรัพย์สินหมายความรวมทั้งทรัพย์และวัตถุไม่มีรูปร่าง ซึ่งอาจมีราคาและอาจถือเอาได้” จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า คำว่า “ทรัพย์” ตามความหมายในกฎหมายนั้นหมายถึง วัตถุมีรูปร่าง ซึ่งสิ่งที่จะเป็นทรัพย์ตามกฎหมายจะต้องเป็นวัตถุที่ประกอบขึ้นด้วยอนุของโมเลกุลอันทำให้เกิดเป็นรูปลักษณะต่าง ๆ ที่เราสามารถเห็นหรือสัมผัสได้ ส่วนคำว่า “ทรัพย์สิน” นั้น หมายความรวมทั้งวัตถุที่มีรูปร่างและวัตถุที่ไม่มีรูปร่างที่สามารถมีราคาและถือเอาเป็นเจ้าของได้ ทรัพย์สินจึงมีความหมายกว้างกว่าคำว่าทรัพย์ แต่เมื่อพิจารณาทั้งสองคำประกอบกันแล้วจะเห็นได้ว่าทรัพย์เป็นส่วนหนึ่งของทรัพย์สิน นั่นเอง ดังนั้นทรัพย์จึงหมายถึงวัตถุมีรูปร่างซึ่งอาจมีราคาและอาจถือเอาได้เช่นกัน (ถนัด ไชยพันธ์, 2559)

1.2 ความหมายของทรัพย์ในเชิงคุณค่า การเข้าใจว่าเงินนั้นมีค่าสำหรับใช้จ่ายมาจากการให้คุณค่าของมนุษย์ ซึ่งที่จริงแล้วมาจากการพิจารณาสิ่งใดสิ่งหนึ่งในเชิงเหตุผล ในแง่นี้จึงเป็นที่มาของการให้ความหมายของคำว่าทรัพย์ด้วยการพิจารณาจากการถือเอาเหตุผลที่มนุษย์เป็นผู้ให้ความหมาย โดยพิจารณาผ่านการใช้ความรู้สึกถึงคำว่า ทรัพย์นั้นปรากฏในแง่ของแรงผลักดันให้มนุษย์อยู่ในการครอบครองและเป็นไปในเชิงให้สยบยอมต่ออำนาจ ซึ่งการครอบครองนี้ไม่ได้เป็นไปตามธรรมชาติแต่เป็นไปตามอำนาจกิเลสของมนุษย์ ซึ่งนำไปสู่การพิจารณาถึงการมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์ด้วยเหตุผล 3 ประการคือ 1. มนุษย์แต่ละคนสนใจทรัพย์สินส่วนตัวมากกว่าทรัพย์สินส่วนรวม 2. กิจกรรมของมนุษย์จะดำเนินไปตามขั้นตอนถ้าหากแต่ละคนได้รับมอบหมายให้ดูแลในเฉพาะบางเรื่องที่เป็นทรัพย์สินของตนเอง ในขณะเดียวกันก็จะเกิดความสับสนถ้าหากแต่ละคนจะต้องดูแลสิ่งของที่ไม่สามารถกำหนดได้ว่าเป็นของใคร 3. จะเกิดความสงบขึ้นถ้าหากแต่ละคนจะพอใจในสิ่งที่เขามี ไม่อย่างนั้นจะเกิดความทะเลาะกันหากไม่แบ่งให้ชัดเจน ด้วยเหตุผลเหล่านี้ ทรัพย์คือเงินจึงเป็นตัวอย่างการใช้เหตุผลที่สื่อให้เห็นระบบการจัดการของมนุษย์ที่ดีที่สุด เพราะหากมีจริยธรรมอยู่ในทรัพย์นั้นจะส่งเสริมให้เกิดความสุขสงบในสังคมได้ต่อไป (พระมหา ขวัญชัย กิตติเมธี (เหมประไพ), 2561)

1.3 ลักษณะของทรัพย์ จากความหมายของคำว่าทรัพย์และทรัพย์สินดังกล่าว จะเห็นได้ว่า สิ่งใดจะเป็นทรัพย์และทรัพย์สินตามความหมายของกฎหมายจะต้องประกอบด้วยลักษณะสำคัญรวม 3 ประการด้วยกัน หากขาดลักษณะหนึ่งลักษณะใดไปก็จะเป็นทรัพย์หรือทรัพย์สิน ลักษณะดังกล่าว ได้แก่

ก. เป็นวัตถุมีรูปร่างหรือวัตถุไม่มีรูปร่างก็ได้ คำว่า “วัตถุมีรูปร่าง” หมายถึง สิ่งที่มีมองเห็นได้ด้วยตาและสามารถหยิบ จับ หรือถือได้เพราะสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ประกอบขึ้นด้วยโมเลกุลซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของสสาร ทำให้เราสามารถมองเห็นรูปร่างลักษณะได้ เช่น กระเป๋ ปากกา แก้วน้ำ โต๊ะ

เก้าอี้ รถ บ้านเรือน เป็นต้น มีข้อสังเกตเกี่ยวกับเรื่อง “กระแสไฟฟ้า” ซึ่งเราไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า แต่กระแสไฟฟ้าประกอบขึ้นด้วยอนุต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดเป็นกระแสไฟฟ้า อนุเหล่านี้เป็นสิ่งที่มิรูปร่าง ดังนั้น กระแสไฟฟ้าจึงถือว่าเป็นวัตถุมีรูปร่างอันจัดว่าเป็นทรัพย์สินตามกฎหมาย ดังนั้น ผู้ใดลักกระแสไฟฟ้าใช้จึงมีความผิดฐานลักทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา คำว่า “วัตถุไม่มีรูปร่าง” หมายถึง สิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตา ไม่สามารถสัมผัส หยิบหรือจับได้ เช่น พลังงานน้ำตก พลังงานปรมาณู พลังลม แก๊ส เป็นต้น

ข. วัตถุนั้นอาจมีราคาได้ คำว่า “อาจมีราคาได้” หมายถึง วัตถุนั้นมีคุณค่าอยู่ในตัวของมันเอง กล่าวคือ ของบางอย่างถึงแม้จะไม่มีราคาที่ซื้อขายกันในตลาด แต่หากมีคุณค่าทางจิตใจของบุคคลหนึ่งบุคคลใดแล้ว ย่อมถือว่าของนั้นอาจมีราคาได้ เช่น กระดุกของบรรพบุรุษ ศพของบุพการี เลือดของมนุษย์ ชื่อสกุล เป็นต้น

ค. วัตถุนั้นอาจถือเอาได้ คำว่า “อาจถือเอาได้” หมายถึง การที่มนุษย์สามารถเข้าหวงแหน หรือเข้ายึดถือเอาเป็นเจ้าของได้ เช่น ที่ดิน บ้านเรือน รถยนต์ เงินตรา เป็นต้น สำหรับสิ่งที่มนุษย์ยังไม่สามารถเข้าถือเอาได้ เช่น ก้อนเมฆ ดวงจันทร์ ดวงดาว เหล่านี้ไม่ถือเป็นทรัพย์สินหรือทรัพย์สิน นอกจากนั้น คำว่า “อาจถือเอาได้” มิได้หมายถึงเฉพาะสิ่งของที่บุคคลอาจหยิบ จับ หรือถือเอาได้อย่างจริงจังเท่านั้น แต่ยังหมายความรวมถึงสิ่งที่ไม่รูปร่างซึ่งบุคคลสามารถแสดงอาการหวงห้ามหวงแหน หรือยึดถือไว้เพื่อตน และห้ามมิให้บุคคลอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้นได้อีกด้วย เช่น บรรดาสิทธิต่าง ๆ ที่บุคคลพึงมีพึงได้ตามกฎหมาย อันได้แก่ กรรมสิทธิ์ สิทธิครอบครอง สิทธิอาศัย สิทธิเหนือพื้นดิน สิทธิเก็บกิน ลิขสิทธิ์ สิทธิในเครื่องหมายการค้า สิทธิบัตร เป็นต้น (บัญญัติ สุชีวะ, 2530)

1.4 ความหมายของทรัพย์สินในทางพระพุทธศาสนา ในทางพระพุทธศาสนา ได้ให้ความหมายของทรัพย์สินไว้ 2 ประเภท คือ

- 1) อามิสโกคะ ทรัพย์สิน คือ สิ่งของต่าง ๆ เช่น แก้วแหวน เงินทองบ้านเรือน
- 2) ธรรมโกคะทรัพย์สิน คือ ธรรม ได้แก่ อริยทรัพย์ 7 ประการ ประกอบไปด้วย

- (1) ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อ เชื่ออย่างมีเหตุผล
- (2) ศีล หมายถึง การรักษาวินัยปฏิบัติ ทั้งทางกาย วาจาและใจของตนให้เรียบร้อย

และมีความสำรวม

- (3) หิริหมายถึง ความละอายต่อบาปและกรรมชั่ว
- (4) โอตตัปปะ หมายถึง ความเกรงกลัวต่อบาปและกรรมชั่ว
- (5) พาหุสัจจะ หมายถึง ความเป็นผู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาก ใฝ่รู้ใฝ่ศึกษาจนมีความรู้

มาก

(6) จาคะ หมายถึง การบริจาค การให้ทาน ความเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และช่วยเหลือผู้อื่น

(7) ปัญญา หมายถึง ความรู้และความเข้าใจอย่างถ่องแท้ลึกซึ้งในเหตุในผล เข้าใจความดีความชั่ว เข้าใจความถูกและผิด ไม่เอาใจเข้าหาอวิชชา

ทรัพย์สินทั้ง 2 อย่างนี้ ต้องเกิดขึ้นด้วยวิธีการที่ชอบธรรมและถูกต้องตามกฎหมาย ในทางพระพุทธศาสนาแยกที่มาของทรัพย์สิน 2 ด้าน คือ

1) ด้านทรัพย์สินเงินทอง เป็นทรัพย์ภายนอกที่แสวงหามาด้วยสัมมาชีพเกิดขึ้นด้วยความชอบธรรม

2) ด้านทรัพย์สินภายใน เรียกว่า อริยทรัพย์ ความดีงามต่าง ๆ เป็นคุณธรรมที่เป็นคุณค่าภายในตัวบุคคล มีศรัทธา ศีล เป็นต้น ในภาษาบาลีมีอีกคำหนึ่งที่ใช้แทนทรัพย์ คือ ณะนัง มีปรากฏในพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค คือ

- (1) สัทธาณะนัง หมายถึง ความศรัทธาที่จะไม่หาความจริงต่าง ๆ เป็นทรัพย์ทางใจ
- (2) สีละณะนัง หมายถึง การรักษาศีลไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้เดือดร้อน
- (3) หิริณะนัง หมายถึง การละอายต่อบาปเป็นทรัพย์สินทางใจ
- (4) โอตตปปะระณะนัง หมายถึง การเกรงกลัวต่อบาป
- (5) สุตะณะนัง หมายถึง การหมั่นศึกษา ค้นคว้า สดับตรับฟังในวิชาการต่าง ๆ
- (6) จาคะณะนัง หมายถึง การเสียสละ การบริจาคเพื่อกำจัดความโลภ
- (7) ปัญญาณะนัง หมายถึง ทรัพย์ คือ ความรอบรู้มีปัญญา (ถนิต ไซพพันธ์, 2559)

2. แนวคิดว่าด้วยหลักการอ้อมในพระพุทธศาสนาเถรวาท หลักการอ้อมนั้นมักกล่าวไว้ในพจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 ความหมายของการอ้อม นิยามไว้ว่า การอ้อม คือ การประหยัด การเก็บหอมรอมริบ การถนอม และการสงวน สิ่งที่จะประหยัด หรือเก็บหอมรอมริบ ได้แก่ ทรัพย์สินเงินทอง ดังนั้น การอ้อม หมายถึงการใช้ทรัพย์สินเงินทองทั้งหลายอย่างระมัดระวังอย่างไม่ประมาท อย่างมีเหตุผล ทรัพย์สินเงินทองเป็นปัจจัยในการดำรงชีพ ต้องรู้จักเก็บรู้จักใช้การอ้อมจะเกิดขึ้นได้ก็เพราะประชาชนได้รับการศึกษาเรียนรู้มีผู้แนะนำสั่งสอนให้เห็นความสำคัญ และเห็นประโยชน์ที่เกิดจากการอ้อม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) ในพระพุทธศาสนาเถรวาทได้กล่าวถึงหลักการอ้อมทรัพย์ไว้ดังนี้

2.1 ลักษณะการใช้สอยทรัพย์ในพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าท่านสอนเรื่องการใช้สอยทรัพย์ที่หามาได้ไว้คือให้แบ่งทรัพย์ออกเป็น 4 ส่วน คือ

1) ใช้หนี้เก่า หมายความว่า ให้พ่อแม่ผู้มีพระคุณ ตอบแทนบุญคุณที่ท่านเลี้ยงดูและสั่งสอนเรามา ทำให้เราสามารถมีชีวิตอยู่ได้

2) ใช้หนี้ใหม่ หมายความว่า ให้ครอบครัว ลูกเมีย หรือผู้อยู่ในปกครอง ที่เราสร้างขึ้นมาก็หลัง

3) ฝังดินไว้ หมายความว่า ให้ทำบุญ ทำทาน แบ่งปัน สร้างสาธารณะประโยชน์ช่วยเหลือสังคม เพื่อนฝูง เมื่อในภายภาคหน้าอาจจะได้พึงพิงเงินส่วนนี้คือเงินที่จะสร้างอนาคตที่ดีให้เราในวันหน้าจนถึงชาติหน้า

4) ทิ้งเหว หมายความว่า ใช้จ่ายตามความจำเป็นเช่นการกิน อยู่ ซื้อหาปัจจัยสี่ หรือสิ่งของที่ต้องการ สาเหตุที่ท่านเรียกว่า “ทิ้งเหว” เพราะเงินในส่วนนี้ใช้เท่าไรก็ไม่เคยพอ ยิ่งใช้ก็เลสก็ยิ่งออก ท่านจึงให้ใช้แค่พอประมาณ ใช้อย่างมีสติไม่เป็นผู้ประมาทต่อการใช้จ่าย เงินในส่วนนี้ท่านไม่ได้จำกัดว่าต้องแบ่งส่วนไหนมากส่วนไหนน้อย ดังนั้นจึงควรพิจารณาอย่างระมัดระวัง แบ่งไปตามเหตุผลที่ถูกต้องตรงธรรม ไม่ใช่แบ่งไปตามอำนาจของกิเลส นอกจากนี้ท่านยังกล่าวเตือนในเรื่องการกู้หนี้ยืมสินว่า เรื่องการกู้หนี้ยืมสินนั้น จะก่อให้เกิดความทุกข์ใจกับผู้ครองเรือนเป็นอย่างยิ่ง ทางที่ดีไม่ควรเป็นหนี้โดยเด็ดขาด เมื่อเรารู้วิธีในการบริหารทรัพย์แล้ว ก็ให้นำมาใช้ด้วยความไม่ประมาทว่าเราหาได้มาก ก็ใช้มาก เพราะถ้าเราใช้โดยไม่รู้ประมาณ เราก็ต้องเป็นทาสของทรัพย์นั้นไปตลอด คือต้อง

2) ยถาพลสันโดษ ยินดีตามกำลังคือตนทำเต็มที่ตามศักยภาพที่มีอยู่ และได้มาแค่ไหนก็ยินดีแค่นั้น ไม่ยินดีอยากได้เกินกำลัง

3) ยถาสารูปสันโดษ ยินดีตามสมควรหมายถึงยินดีตามที่เหมาะสมกับตน ทั้งในแง่ของเพศภาวะ ฐานะทางสังคมและแนวทางการดำเนินชีวิต (อรรถกถาพระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 1 ข้อ 42 หน้า 82, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560)

2.4 พุทธวิธีในการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สิน การจัดการทรัพย์สินที่เป็นเงินนั้นเป็นไปในลักษณะของการจัดการทรัพย์สินภายนอกที่มีสาระอยู่ 3 ประการ คือ

- 1) วิธีการแสวงหา และรักษาทรัพย์สิน ได้แก่ รู้จักหา รู้จักรักษา คบคนดี และวางตนเหมาะสม
- 2) หลักการจัดสรรแบ่งทรัพย์สินที่หามาได้ ได้แก่ แบ่งทรัพย์สินที่หามาได้เป็น 4 ส่วน โดยนำไปใช้เพื่อการดำเนินกิจการงานของตน 2 ส่วน ใช้ในการดำเนินชีวิต 1 ส่วน และเก็บออมไว้ 1 ส่วน
- 3) หลักการใช้จ่ายทรัพย์สินที่หามาได้ ได้แก่ ใช้จ่ายเลี้ยงตน คนในครอบครัว มิตรสหาย ใช้ป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ ทำบุญ บำรุงศาสนา บำรุงภาษี เลี้ยงต้อนรับแขก และสักการะบำรุงหรือทำบุญอุทิศสิ่งที่เคารพบูชาตามความเชื่อถือ

แม้การจัดการดังกล่าวจะสอดคล้องกับการจัดการทรัพย์สินด้วยการจัดแบ่งทั้งออมและใช้ในลักษณะการออมทางด้านบุญสำหรับการยกคุณค่าของทรัพย์สินให้เป็นเรื่องจิตใจนั้นเป็นไปตามลักษณะการจัดการหรือออมทรัพย์สินภายในที่เรียกว่า อริยทรัพย์ทั้ง 7 ประการ ซึ่งได้แก่ ศรัทธา ศีล หิริ โอตตัปปะ สุตะ จาคะ และปัญญา ซึ่งมีความสอดคล้องเป็นเหตุเป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน เพราะปรากฏในตอนพระพุทธเจ้าตรัสพระราหูลุมารได้ทรงมีพระเสาวนีย์ว่า “เนาะราหูลสมณนั้นเป็นบิดาของเจ้า เจ้าจงไปทูลขอทรัพย์มรดกเถิด” จึงเข้าไปกราบทูลขอว่า “พระสมณะได้โปรดประทานทรัพย์มรดกแก่หม่อมฉัน พระสมณะได้โปรดประทานทรัพย์มรดกแก่หม่อมฉัน” ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเรียกท่านพระสารีบุตรมารับสั่งว่า “สารีบุตรถ้อยคำอย่างนั้นเธอจงให้ราหูลุมารบรรพชาเถิด” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 4 ข้อ 105 หน้า 164-165, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การมอบทรัพย์สินอีกอย่างให้กับพระราหูลือเป็นการจัดการทรัพย์สินภายในเป็นวิธีการจัดการทรัพย์สินภายนอกได้พร้อมกัน กล่าวคือ เมื่อทรัพย์สินภายในที่พระพุทธเจ้ามุ่งจัดการนั้นอาจไม่ได้ตรงกับทรัพย์สินคือเงินอันเป็นภายนอกก็จริง แต่การใช้หลักการนี้ตรวจสอบถือเป็นแนวทางเดียวกันในการจัดการร่วมกัน เพราะไม่มีทรัพย์สินไหนที่มีคุณค่าหากเราไม่ให้คุณค่าก่อน และคุณค่าเป็นลักษณะเชิงนามธรรม เมื่อใจให้คุณค่ากับเงินจึงเป็นรูปแบบการสร้างจิตใจให้อยู่เหนือกว่าการที่เงินมีคุณค่าเหนือจิตใจ จึงเป็นวิธีการหลักการภายในในการปฏิบัติอันเป็นการใช้ทรัพย์สินภายใน ควรใช้โดยการรักษา สติ สัมปชัญญะ และความไม่ประมาท (พระครูปราโมทย์สีลคุณ, 2560)

สรุป จากหลักการออมทรัพย์สินเป็นวิธีการจัดการทรัพย์สินด้วยการออมและใช้ให้เกิดประโยชน์ ขณะเดียวกันก็เป็นการใช้วัตถุภายนอกเป็นเครื่องในการพัฒนาจิตใจ จึงมีการพิจารณาถึงการที่คนมีจิตใจเป็นบุญเป็นกุศลก็จะสามารถออมทรัพย์สินและใช้จ่ายได้อย่างเป็นประโยชน์ เหมาะสมและถูกต้อง

ข้อพิจารณาเรื่องหลักการออมทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาท

การจัดการเรื่องการออมทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาทได้เสนอผ่านหลักการปฏิบัติต่อทรัพย์สินดังนี้

1. การพิจารณาเชิงสังคม เป็นวิธีการจัดการทรัพย์สินผ่านการตรวจสอบด้วยการพิจารณาเชิงสังคมที่พิจารณาทรัพย์สินออกเป็นเครื่องมือในการสร้างการอยู่ร่วมกันในทางสังคม โดยเป้าหมายหนึ่งเดียวของเงิน เงินไม่มีประโยชน์อื่นใดนอกจากเป็นวิธีบรรลุนิยาม (สกีเดลสกี โรเบิร์ต 2558) เงินจึงถูกนำเสนอในแง่ของการเป็นสื่อกลาง และสะท้อนให้เห็นว่าเงินนั้นเป็นคุณค่าที่สังคมใช้ยกย่องมนุษย์ผู้สั่งสมเงินได้จำนวนมากจึงถูกมองว่าเป็นคนที่ควรยกย่องเชิดชู ดังที่ปรากฏในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาทที่กล่าวถึงเรื่องจุลลลเศรษฐีตั้งตัวจากการเห็นหนูตายตัวเดียว เป็นการออมเงินจากการใช้หนูนั้นเป็นค่าแลกเปลี่ยนต่างๆ จนสามารถเก็บสะสมเงินได้เป็นจำนวนมาก และกลายเป็นเศรษฐีในที่สุด พระพุทธเจ้าได้ตรัสยกย่องบุคคลนี้ว่า บุคคลผู้มีปัญญารู้จักใคร่ครวญ ย่อมตั้งตนได้ด้วยทรัพย์สินอันเป็นต้นทุน แม้มีประมาณน้อย เหมือนคนก่อไฟกองน้อย ให้เป็นกองใหญ่ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2527) หากพิจารณาการสะสมเงินจนเป็นที่ยกย่องนั้น ไม่ใช่มาจากคุณค่าของเงินภายนอก แต่เป็นการยกย่องถึงคุณธรรมภายใน เช่นเรายกย่องคนมีปัญญามากกว่าจะยกย่องคนมีทรัพย์ แต่ไม่มีปัญญา เพราะไม่นานทรัพย์นั้นก็หมดไปได้ แต่คนมีปัญญาย่อมสามารถหาทรัพย์และสะสมทรัพย์นั้นไว้ได้ ซึ่งคนที่ออมทรัพย์ได้จึงต้องมีคุณธรรมประกอบจึงจะถือว่าเป็นการออมทรัพย์ที่สังคมยกย่องและถือว่าเป็นรูปแบบการออมที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์อย่างแท้จริง

อีกประการหนึ่งการออมทรัพย์อันเป็นการกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงแรงงานให้เป็นเงิน (มาร์กซ์ คาร์ล, 2559) เป็นวิธีการเข้าใจถึงการแลกเปลี่ยนทรัพย์สินกับแรงงาน การพิจารณาจากสังคมแบบนั้นเป็นเชิงรูปธรรม แต่ในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาทถือว่าแรงงานกับเงิน มีคุณค่าในเชิงการแลกเปลี่ยนก็จริง แต่ที่เหนือกว่านั้นคือการได้ทรัพย์มาแล้ว จะเน้นไปที่การใช้เพื่อบำรุงตนเอง บำรุงมารดาบิดา บำรุงบุตร ภรรยา ทาส กรรมกร และคนใช้ให้เป็นสุข บริหารให้เป็นสุข โดยชอบด้วยโภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร เก็บรวบรวมด้วยน้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำ ประกอบด้วยธรรมได้มาโดยธรรม (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 22 ข้อ 41 หน้า 64, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) แม้ทรัพย์ที่ได้มานั้นจะหมดไปกับการสร้างบำรุงเลี้ยงบุคคลอื่นก็ดูเป็นเรื่องปกติ การออมทรัพย์โดยไม่มีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์แก่สังคมหรือแก่ชุมชนจึงถูกมองว่าเป็นความตระหนี่ และไม่ใช้ทรัพย์ให้ก่อเกิดประโยชน์แทน เหมือนกับแอ่งน้ำที่ใสบริสุทธิ์แต่อยู่กลางป่า มีสัตว์ร้ายอยู่รอบข้างจึงไม่มีประโยชน์อะไร เงินที่ไม่ถูกนำมาใช้ประโยชน์ก็เช่นกัน (พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี (เหมประไพ), 2561)

2. การพิจารณาเชิงจริยธรรม ในเชิงจริยธรรมนั้นการออมทรัพย์ถือเป็นวิธีการที่พระพุทธรูปศาสนาเถรวาทมองว่าเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการทรัพย์สินคือเงิน โดยปรากฏในลักษณะของการใช้ทรัพย์สินเป็นฐานของการยกย่องกันฝากเครื่องมือคือทรัพย์ ไม่ใช่เป้าหมายที่บุคคลจะต้องมีเงินก่อนจึงจะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ การจัดการทรัพย์สินจึงเป็นเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ให้เกิดคุณค่าที่แท้จริง ดังปรากฏในข้อพิจารณาของพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท ดังนี้

2.1 หลักพุทธธรรมเกี่ยวกับการออมทรัพย์(เงิน) สอดคล้องกับการดำรงชีวิต จากการศึกษาหลักคำสอนพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท เป็นหลักการดำเนินชีวิตที่สุจริตทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ การศึกษาหลักคำสอนของพระพุทธรูปศาสนาเถรวาทนอกจากจะเป็นคำสอนให้เข้าถึงสัจจะธรรมโดยมีนัยทางจริยธรรมและศีลธรรมของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสรรพสิ่งแล้วยังมีแนวทางแห่งการดำเนินชีวิต การจัดการสินทรัพย์เพื่อการดำรงอยู่อย่างเหมาะสมและมีความสุข

2.2 การแบ่งทรัพย์สินเป็น 4 ส่วน โดย 1 ส่วนคือการออม ถือเป็นเงินเพื่ออนาคต เพื่อเวลาฉุกเฉิน เพื่อใช้ในสิ่งที่อยากได้หรืออยากทำ เป็นการแบ่งรายได้ส่วนหนึ่งเก็บสะสมไว้สำหรับวัตถุประสงค์ต่าง ๆ โดยเฉพาะคฤหัสถ์ หรือผู้ครองเรือนได้นำไปปฏิบัติ จะเป็นผลให้เกิดกุศลในชีวิต คือทำให้วางแผนชีวิตที่ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท ครองสติได้ดี จะทำการสิ่งใดก็ประสบความสำเร็จ เนื่องจากการวางแผนและการปฏิบัติที่เหมาะสมและถูกต้อง

2.3 อริยทรัพย์ มี 7 คือ 1) ศรัทธา เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ 2) ศีล รักษาศีลทั้งกาย วาจา ใจ 3) หิริ ความละอายบาป 4) โอตตัปปะ ความสะดุ้งกลัวบาป 5) พาหุสัจจะ ความเป็นคนมีข้อมูลมาก 6) จาคะ มีความเสียสละ พร้อมเสียสละ 7) ปัญญา รอบรู้สิ่งที่มีประโยชน์ และไม่มีประโยชน์ จัดว่าเป็นพุทธวิธีในการแก้ปัญหาคฤหัสถ์ หรือผู้ครองเรือน ให้มีความสงบสุขด้วยการออมทรัพย์ภายนอกและการออมทรัพย์ภายใน

2.4 การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์เพื่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมบริโภคนิยมเพื่อแก้ปัญหาการขาดความเพียร ปัญหาการไม่รู้จักประหยัดทรัพย์ ปัญหาการคบคนพาล ปัญหาการใช้จ่ายทรัพย์เกินฐานะ อันก่อให้เกิดประโยชน์และคุณค่าในระดับต่าง ๆ ได้แก่ ระดับบุคคล ระดับครอบครัว ระดับสังคม และระดับประเทศ

2.5 หลักสันโดษ คือมุ่งให้บุคคลพึงพอใจในสิ่งของหรือทรัพย์สินที่ตนเองได้มาและใช้จ่ายในสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ ให้บุคคลรู้จักประมาณ ได้แก่ การประหยัดและรู้จักออม ไม่ฟุ่มเฟือยฟุ้งเฟ้อ มีความเป็นอยู่อย่างสงบเรียบง่าย และโปร่งใส ไม่ทะเยอทะยานต่อสู้และเบียดเบียนบุคคลอื่น ไม่เอาเปรียบเปรียบกัน อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขในคัมภีร์ มังคลาทิปิ ได้ให้ความหมายของคำว่า สันโดษ ไว้ 3 นัยคือ ยินดีสิ่งที่ตนมี, ยินดีในสิ่งที่มิได้อยู่ และ ยินดีด้วยใจที่เสมอ (ด้วยใจที่มั่นคง)

หลักสันโดษ ตีความในแง่สังคม คือการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมบนฐานของการพึ่งพาอาศัยกันด้วยปัจจัย 4 คือต้องการให้คฤหัสถ์ หรือผู้ครองเรือน ยินดีพอใจเฉพาะปัจจัยตามที่ตนมีตามที่ตนได้ (อิติตรปัจจัย) ไม่ให้มีความปรารถนาเกิน (อตริโก) และไม่ให้อโลภเกิน (อติโลภ) กว่าขอบเขตปัจจัยของตนนั้นไป เพราะการปรารถนาเกินหรือโลภเกิน ก็คือการปรารถนาล้ำเข้าไปในเขตแดนปัจจัยของคนอื่น ย่อมจะเป็นที่มาของปัญหาความขัดแย้งและการละเมิดสิทธิของกันและกัน นอกจากนั้น ยังจะเป็นที่มาของการเบียดเบียนและการสร้างภาระให้แก่ชุมชนฆราวาสมากยิ่งขึ้นด้วย

บทสรุป

การจัดการเกี่ยวกับการเงินควรจะมีการยืดหยุ่น เพื่อปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสถานการณ์ในช่วงเวลาต่าง ๆ ของชีวิตสมดังคำสุภาษิตไทยที่ว่า “มีสสิ่งพึงบรรจบให้ครบบาท อย่าให้ขาดสิ่งของต้องประสงค์ จงมักน้อยกินน้อยค่อยบรรจง อย่าจ่ายลงให้มากจะยากนาน” ซึ่งเป็นสุภาษิตของสุนทรภู่ มหาวีเอกของไทยที่สามารถนำมาใช้ในการบริหารจัดการเงินได้ทุกยุคทุกสมัย การบริหารการเงินที่ดีจะทำให้เราใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข มีการบริหารจัดการทรัพย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาใช้จ่ายอย่างประหยัดเก็บออมเงินเอาไว้ใช้ในยามที่จำเป็น

เอกสารอ้างอิง

ณัฏ ไขพันธ. (2559). “บริหารทรัพย์ บริหารธรรม: พุทธวิธีในการบริหารจัดการทรัพย์สิน”.

วารสาร มจร การพัฒนาลัทธิ. 1(3), หน้า 71-74.

บัญญัติ สุชีวะ. (2530). คำอธิบายกฎหมายลักษณะทรัพย์. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครการพิมพ์.

พระครูปลัดสิริสุธรรมโน (ด้านประสิทธิ์) และคณะ. (2563). “การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธรรมิกัตถประโยชน์เพื่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมบริโภคนิยม”.วารสารมหาจุฬานาครธรรม, 7(4), หน้า 147-160.

พระครูปราโมทย์สีลคุณ และคณะ. (2560). “การดำเนินชีวิตและการปฏิบัติต่อทรัพย์ตามแนวพุทธปรัชญา”. วารสารปรัชญาปริทรรศน์, 22(1), หน้า 132-145.

พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี (เหมประไพ). (2561). เงินกับคุณค่าทางจริยะ : กรณีพระภิกษุจับเงิน.

วารสารมหาจุฬานาครธรรม, (5)1, 1-15.

พระสัญญา พุทธญาโณ (สร้อยสุวรรณ) และคณะ. (2563). การบริหารทรัพย์ (เงิน) ตามหลักพุทธศาสนา. วารสารพุทธศาสนาเพื่อสันติ, 1(1), 28-38.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2560). อรรถกถาพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2527). พระไตรปิฎกและอรรถกถาภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มาร์กซ์ คาร์ล. (2559). ว่าด้วยทุน เล่ม 1. แปลโดย บุญศักดิ์ แสงระวี. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ชุมนุมศิลป์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

สก็อตต์ โรเบิร์ต. (2558). เคนส์ : ความรู้ฉบับพกพา. กรุงเทพมหานคร : โอเพ่นเวิลด์ส พับลิชชิงเฮาส์.